

Культурно-політичний місячник для українців у
Чеській Республіці, Літературний номер

Kulturně-politický měsíčník pro Ukrajince

v České republice, Literární číslo

№ 9/2017 | рік XXV

č. 9/2017 | ročník XXV

www.ukrajinci.cz

пороги

Крим – це
Україна

Крым је
Украјина

ВІЙНА Й ЛІТЕРАТУРА

Мурал, присвячений 73-літній вчительці української мови австралійського художника Гвідо ван Гельтена в Авдіївці, на самій лінії фронту, та ескіз його київського муралу «Леся Українка. Конвалія», який був виставлений на благодійний аукціон.

Час воєнного дискурсу

Четвертий рік Україна перебуває у стані війни. Вона мала різні фази – дуже гарячу, гарячу, холоднішу і геть холодну, різні контрасти на зразок «торгівлі з окупантом» і має проблему із самою назвою. Та сухі повідомлення про поранених чи загиблих на фронті лунають чи не щодня. Мало хто сумнівається, що це – війна з Росією, а не ніякий «громадянський конфлікт» чи «політика». Як це все розвивалося, що буде далі й куди це все веде, поступово задумуються не лише стратеги, аналітики й переговірники, а й літерати.

«Війна – продовження прози іншими засобами» (це парафраз відомого вислову Клаузевіца: «Війна є продовження політики іншими засобами»...), – зазначав два роки тому літературний критик Василь Слпчук. – Не можемо не визнати того, що сьогодні Україна веде війну, і ця війна дотична до всіх нас – українців, а тому неминуче мусить втрапити до сфери зацікавленень української літератури¹. Критик також нагадав про «мачо Гемінгвея, котрий вважав, що війна – добра школа для письменника», і порівняно з іншими, особливо російською, яка тему війни в літературі експлуатує задля посилення серед росіян відчуття власної унікальності й месіанізму, «українська література часів незалежності на диво цнотливо-пацифістська, тема війни ні серед письменників, ні серед читачів зовсім не «котирується». Чи не тому, що в українського суспільства не було на думці війни, яка б його (суспільства) стосувалася?... Війна в свідомості українського письменника звелася до метафори, котру поети залюбки використовували у назвах книг, наприклад, Сергій Жадан «Балади про війну і відбудову» (2001) або Мар'яна Савка та Маріанна Кіянська «Кохання і війна» (2002). Не таке це вже й безпечно заняття – викликати духа війни, особливо, якщо не готовий до його матеріалізації». Критик згадує лише кілька прізвищ українських поетів і письменників, які писали про афганську війну, або ж вихідця із іншої гарячої точки радянських часів С. Пантюка, з його романом «Війна і ми» (2012), у якому оповідається про карабахські події.

Тоді виповнився тільки рік від початку АТО, про війну багато писали журналісти й блогери, але російські митці вже тоді «мало не табунами» сунули «у ті ДНР та ЛНР, аби виявити свою підтримку, а декотрі й постріляти». Лише письменник Борис Гуменюк перебував від початку у зоні бойових дій, про що свідчила поетична збірка «Вірші з війни» (2014). «Поети завжди оперативніші. Прозаїкам потрібен час і відстань», – зазначав Слпчук, бо й навіть згаданий Ернест Гемінгвей (1899–1961) свій знаменитий шедевр «Прощавай, зброє!» (1929) видав аж через одинадцять літ після закінчення війни.

І цей час вже прийшов. Десятки книг, написаних за реаліями сучасної війни, користуються популярністю на книжкових форумах й у книгарнях серед читачів, їхні автори отримують нагороди й премії. Українці відкидають раніше забобонний страх перед літературно-суспільним дискурсом війни. Можливо, років через десять котрийсь із тих молодих хлопців, які воюють на Сході України, опише цю війну в геніальному романі. Але поки той хлопець воює, письменники повинні писати, осмислюючи буття та реалії сьогодення. Та й на виклики потрібно відповідати. А вони є – російські проханови й пелевіни пропагують вбивства наших солдат не лише пером чи друкарською машинкою, а й безпосередньо натискають курок у напрямі українських солдат, між тим всюди називаючи цю війну «громадянською». «Можна собі уявити, що це за марення сивої кобили», – писав тоді Слпчук. За ці роки помітний результат. З певними анотаціями й цікавими уривками ми вас знайомили раніше у звичайних, а також літературних номерах, які виходять двічі на рік. І нині, осінньому випуску, присвяченому красному письменству, знайомимо з уривками з нових воєнних романів Жадана й Лойка, а також перекладом з німецької, тема якого нам як соціально, так і географічно доволі близька.

Зміст

Бестселер

Сергій Лойко. Рейс
3–5

Злободенне краснописьменство

Сергій Жадан. Інтернат
6–11

Поезія

Надія Позняк, Надія Гаврилук
12–14

Переклади: з життя сусідів

Карл-Маркус Гаус. Собакоїди та інші люди
15–19

Рецензії

Петро Сорока. Золотий відблиск Праги
20–21

Микола Шатилов. Жіноче обличчя скам'янілої музики
22

РЕЙС

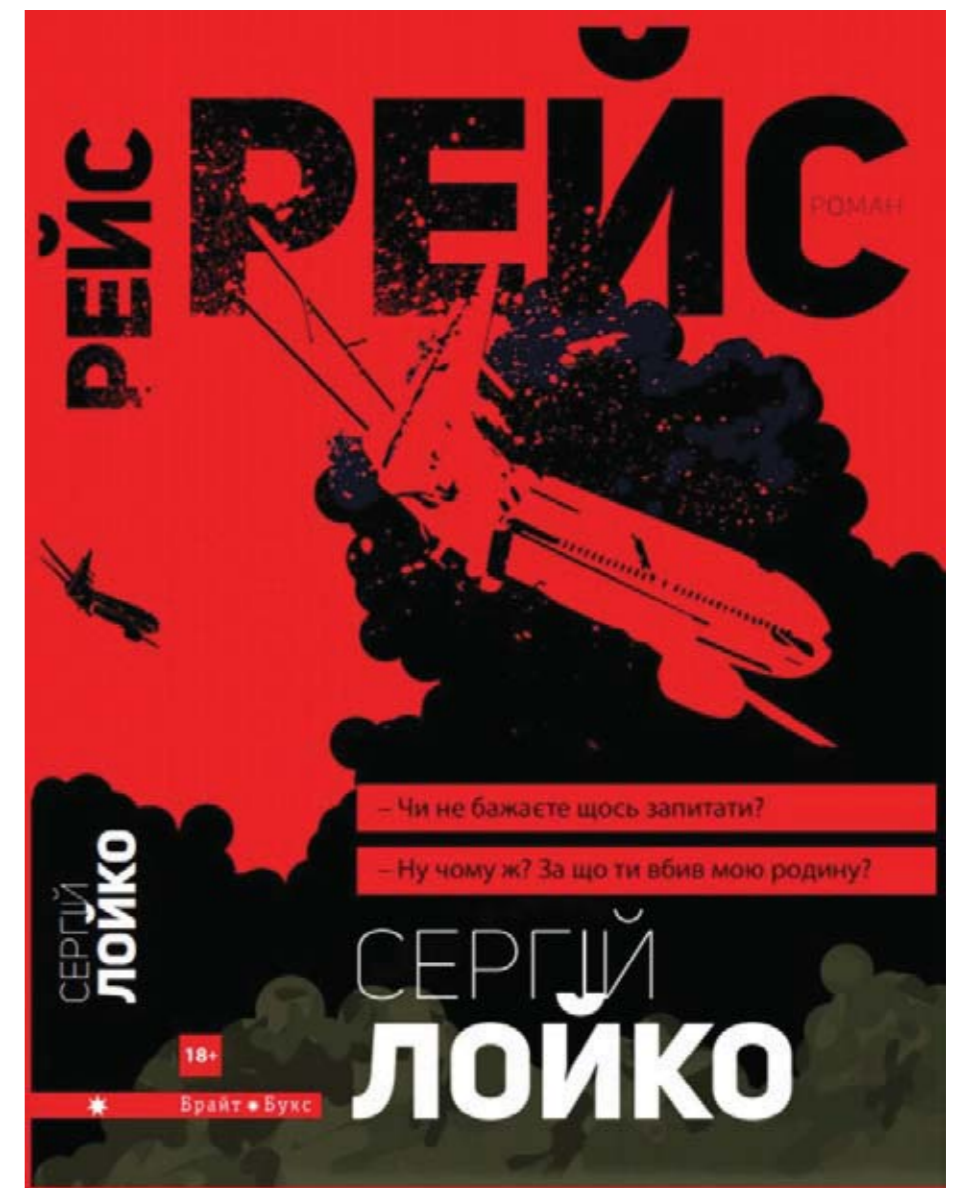
«Чи не бажаєте щось запитати?»

«Ну чому ж? За що ти вбив мою родину?»

ТЕКСТ: Сергій ЛОЙКО

Книга написана на основі реальних подій – падіння малайзійського літака у липні 2014 року на Донбасі. Автор – американський журналіст російського походження, відомий своїм попереднім твором «Аеропорт» – зумів вжитися у роль родича жертви цієї трагедії¹.

Колишній міліціонер, який свого часу викрав у бандитів «общак» на суму 62 млн доларів, сховався в Європі, потім перебрався до США, живе на своїй яхті в Лос-Анджелесі, а його дружина живе з дітьми – в Лондоні. Вони домовилися зустрітися на одному з островів Таїланду, але літак збивають, його сім'я гине. Це спонукало героя повернутися до своєї колишньої професії. Він вербується до лав бойовиків на Донбас і, як детектив на прізвисько «Бульдог», починає розслідувати цю справу. До війни до цього йому було байдуже – доки вона не зачепила його особисто. Він опиняється у пеклі серед «ополченців» і російських військових, йому на п'яти наседають бандити, чекісти, солдати і серійний вбивця. Йому треба вижити будь-якою ціною, щоб дізнатися, хто і чому вбив його родину. У цьому йому допомагає американська журналістка. Він не чекатиме закінчення міжнародного розслідування і трибуналу, і його рука не здригнеться, коли він знайде злочинців і доведе для себе їхню провину. Невдовзі Альохін розуміє, що винуватців дуже багато: так багато, що навіть опускаються руки. Чого він хоче? Знайти того, хто натиснув кнопку? Але чи закінчиться на цьому правосуддя? Йдеться про щось набагато більше, ніж про помсту вбивцям. Що саме?

¹ Слпчук Василь. Війна як дискурс / Літакцент, 17 лютого 2015 року. Доступно з <http://litakcent.com/2015/02/17/vijna-jak-dyskurs/>

¹ Лойко Сергій. Рейс. – Київ: в-во «Брайт Букс», 2017. К-сть стор.: 432. Мова: українська, російська. Придбати можна на yakaboo.ua, ціна 167 УАН.

ШКІРА

Вірші Надії Позняк

Минулого року у Сумах вийшла збірка віршів «Шкіра» місцевої авторки Надії Позняк. Збірка отримала премії «Орден Карпатських Лицарів», «Благовіст», імені Василя Юхимовича. Авторка пише давно, друкувалась у журналах «Дніпро», «Склянка Часу», «Чорнильна хвиля», в альманахах «Вісник», «Ліга» та інших, виступала у бібліотеках різних українських міст. Шкіра – це дотик, це відчуття, це захист. Надія Позняк стала лауреатом і дипломантом багатьох всеукраїнських конкурсів у різних містах України. У її віршах переважає Любов і Доброта, патріотизм і співпереживання з героїчним Майданом, співпереживання подіям в АТО. Емоції і почуття пронизують перші розділи збірки. Їм віриш, тому що поетеса правдива з читачем і сама з собою і це відчувається. Також присутня і лірика, яка читається всіма. Звучить поезія тут щемливо і красиво, відверто і чесно.

На Луганськ іде порожній потяг, – так ніхто не їхав на Донбас. Там на півдні жде «небесна сотня», а на небі – тисяча без нас.

Потяг Україною, мов протяг, суне привидом униз по площині з лісостепу у степи, де бродять, як фантоми, люди на війні.

Ми – до Сум. Купе – неначе старець, відробило: сісти б на рундук вік дожити, щоб легені сланець освіжав, немовби киснем бук.

Провідниця – інопланетянка: в блузі білій – свіжа, як роса! На столі тремтить з-під чаю склянка і осиротілий круасан.

Лопотять задушливо фіранки кольору донбасівських ланів. Там у Дикім полі ночі-бранки, вечори по-вовчому сумні.

Потяг-символ. Цей носій і свідок кодового щастя могікан... Сонце ж в очі так пекельно світить, мов до лоба зведено наган!

В дрімоті оцій в купе вагоннім я вдихаю дим – Вітчизни пар. Тіло мліє, і сивіють скроні, доки сниться мрія поміж хмар.

2014

Донбас дрейфує, наче Атлантида. Цей шмат землі – ні Богу, ні мені. Зійшлися два світи – іде корида, що не наснитися навіть сатані. Донбас пульсує в епіцентрі мору: криваве море, і жура, жура... Затихли гасла в ракурсі мажору – де терикони – яма вже сира. Іде на дно ця загадкова суша, там є народ, і хто він – еллін, скіф..? От-от зімкнеться море, тільки груша на перепоні, як останній риф. Стоїть вона флагштоком, де цунамі, під нею знайде спокій ветеран війни останньої, яка лиманом лягає в строфи з-під мого пера: нетлінна тлінь – де Авель, там і Каїн, король і блазень, жертва і глядач. І плаче небо, ніби небо – крайне, і навіть браузер не стримує свій плач.

2014

Ця країна – облуплена сонна провінція, в ній дівчата у джинсах – дешевий гламур. Її рух пригальмований, наче на милицях, а з протезів минулого зліплює мур.

Ця країна застигла, мов кавова пляма, панарицій по абрису, – кажуть, редут. І чекає на неї збагнучена яма, і палає по ній інквізиції суд.

В цій країні живеться і звабно й драйвово, тут кохання з нечистим – остання межа. Тут вимолюють в бога життя, наче слово, тут повірили ті, хто в зневірі лежав.

І в'язке усвідомлення: все неминуче! І спустошення душ в запитанні про те, що надія та віра криваво-жагуче поливають лани, де чомусь не росте.

Ця країна на колір – гарячі коктейлі африканського сонця, синців на лиці. Вже пороги палають, ікони оселі, а господар покірно ступа до мерців.

А ще несмак набутий місцевих мулаток, які хижо викурюють блок цигарок, провокує естетику нігтів та лаку за відсутності мрій про політ до зірок.

Це літо занадто байдужо-зелене, і муляє око відсутність палітри. А хочеться йти вздовж осінньої Сени в жагучому листі, у свіжості вітру.

А хочеться поряд, а хочеться разом гуляти Парижем, сотати повітря. Ловити очима закінчення фрази і руки, і пальці сплітати, як віття.

Ідесь у кав'ярні, призначеній Богом, знімаючи втому ковточками кави, віднайдем слова, щоб не мовить нічого про те, що не завжди говорять словами.

Шукай мене, коханий, у дощак: вони сміливо відбивають ритми, а я пишу, хоч запал мій прочах: душа в рядках от-от заплаче ридма.

Шукай мене і відкривай слова, котрі тобі не встигла ще сказати. Моїм же віршам вистачить сповна любові, розставань і навіть зради.

Надія Позняк (сидить) із шанувальницями під час презентації збірки «Шкіра».

Отак веслю в ріках почуттів, які підпали під моє мірило. Шукай мене. Шукай! Не треба слів: коли дощі, – о, як важніють крила!

А ти сумуєш, бо струмує осінь. А ти не плач, бо сива й павутинка. І вітер тихо падолист розносить, як в дівчині народжується жінка.

Все круговерть. Лиш знаки Зодіаку пантрують Всесвіт, пророкують успіх. Злови зернину зоряного маку: вона від щастя, бачиш(?), ледь не лусне.

Останній листопад зачинить браму ніким не взятої одвічної фортеці. Шукатимеш дороговказ до храму, а в серці ще – осіннє інтермецо.

ТИЖНЕВА ВТОМА

Вірші Надії Гаврилюк

Кандидат філологічних наук, літературознавець і поетеса Надія Гаврилюк народилася 1979 року у Чернівцях. Випускниця Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Науковий співробітник Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України. Вірші публікувалися в українських і закордонних виданнях:

«Буковинський журнал» (Чернівці); «Літературний Тернопіль» (Тернопіль); «Золота Пектораль» (Чортків); «Діти Непорочної», «Місіонар» (Львів); «Дукля» (Пряшів, Словаччина); «Відлуння» (Ізраїль, Єрусалим). Художній доробок авторки складають збірки поезій: «Щемить душа моя, щемить» (К.: «Фенікс», 2001); «До-

лання меж» (К.: «Фенікс», 2008); «Танго хуртовини» (К.: «Фенікс», 2013); «Еверест любові» (К.: «Фенікс», 2014); «Esperanto» (Lublin: Wydawnictwo «Episteme», 2017; Переклад польською Тадея Карабовича); «Дольки днів» (Дрогобич: «Коло», 2017).

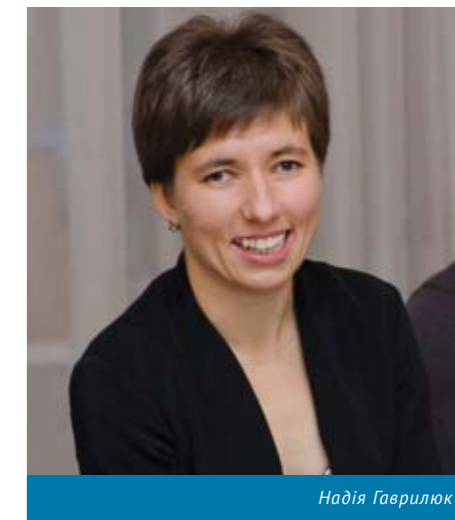
Красиве місто. І ми тут – гістьми. Нам часу обмаль, наш потяг стигне. Я місто знаю це років двісті. Воно, як серце, воно, як стигми.

По Саксаганського спішим угору. Тут сніжні зерна, і хмара висне. Це місто вічне, як звичне «вчора». І вічна пам'ять, черлено-чиста.

Хто я для нього? Всього лиш дрібка. Для цього міста і небо зріле. Не день сьогодні – холодна шибка. Дніпро під кригу ховає тіло.

Таксі у простір шукає вихід і оминає ряди плямисті... Я струнні звуки почула тихі. То плаче кобза? Чи бандуристи?

На площі протяг. Слова, як шерех. Пориви вітру, мов кінські гриви... Стою і плачу, де Правий Берег... Плачу історії, де Берег Лівий.

Надія Гаврилюк

Тижнева втома. Тістечко до кави.
Незрима тиша – світла і густа.
І слово чисте і не солодкаве
Ласкаво сходить на твої вуста.

Солодке слово. Виважене. Точне.
Лукаво не нав'яне ніким.
Його душа зухвало не розтопче,
Воно здійсниться – чудом над німим.

2017

Ти змий цілунком на вустах осугу¹,
Я прагну... Не лічу лукавих діб.
Життя моє – це довга світла смуга:
Ти, дім, кохання і щоденний хліб,
Солодша над меди і понад вина
Щовечора розділена гостина,
І сонця світанковий ніжний німб –
Твій дар, що не впишу собі в заслугу.
Ти змий цілунком на вустах осугу...

2016

Ватерлінія

Він був рибалкою.
думки його були
щодня однакові – про рибу та про човен.
Здається, що усе життя прочовгав,
Хоч і щодуху налягав на весла.
Однаке, щастя – висоту небесну,
Страждання – вод прозорих глибину,
Любов – цю моря широчінь безкраю
Щоденно ватерлінія єднає,
Як нитка долі – щедрий неба дар...
Ковтає риба кесарів динар.

2014

Цей ранок – відкрита рана,
Мак у небесних волошках.
Ця днина в хрестики вбрана –
Коли б їх менше хоч трошки.

Коли б простелився гладдю
Шлях крізь жита в це літо...
Ми пам'ятаєм докладно –
Батьки просили вціліти.

Долі – пшениці стиглі,
Їх поспішають вижати.
Вечір... Чи все ми встигли?
Кохані благали вижити.

Смертельний салют чи стихне?
Ці рани – Христові стигми.

2016

Правду ховали потай у п'їтьмі
Високих кабінетів, запаркання...
Чи ж голоси знекровлено-німі,
А душі ворожнеча заарканила?
Правду ховали, потай від усіх,
Сторінки бліднули з жаху поспіль –
Бравурно, безжурно линув сміх,
Гомеричний, гучний, як постріл.
Правду ховали в могилах, потай,
Присипали вапном і землицею,
Шляхи до неї – хаші непролазні,
А порожнеча множила сторицею
У душах бруд, який не змити в лазні...
Правду ховали потай – надійно,
Не дійде, мовляв. Та проростала вперто,
Потім, згодом – гребінцем, клаптиком
Здогаду, посвідки, незітлілого конверта...

2017

Тривалі пошуки. Здається – все запізно.
Ніде не ждуть. Немає місць в заїзді.
Даремно й стукати. Густіша тиха ніч.
Ось прочинили... Гамір. Гостре «ні».

Минає ніч у пошуках і втомі.
Відкинута людьми у «хліба домі»,
У стайні тихій прихисток знаходжу
Принижена, впокорена. Мій Боже!

Ти стукав в кожні двері у заїзді,
У лоні бувши. І в серця залізні,
Чекаючи до кого увійти.
Зворушена. Сокрушена. Прости.

2017

Вірі Вовк

Ви – неначе дерево мигдалеве,
Що стоїть у цвіті, мов вінцеві,
Нижнім і ряснім, непроминальним,
Похвалу співаючи Отцеві,

Несучи в далекі землі рідні
Чар свого нев'янучого квіту,
Мудрі й застережливі, Ви – різні,
В серці Вашім не затісно світу.

Але Вам у світі цім затісно –
Ваше серце там, де материзна:
Смерекова пісня, рідні Кути,
(Перебудьте, але не забудьте),

Небо українське в білих ризах...

2017

«Мовчання – знаки крил»
(Ольга Смольницька)

Троянди обмаль у моїм садку,
Який насаджую старанно і поволі:
Не визнаю її печаль гірку –
Дарма, що шпичаками часом вколе.

Іриси й мальви є, ромашки, матіоли,
Півонії, настурції, лілеї.
Останні – рясно. Тільки їй ніколи,
Троянді, не давала привілею.

Тепер вже відаю причину кривд,
Світліше стало серцю, хоч печально:
Троянда – непорушний знак мовчання,
Воно ж дається важко – знаки крил.

2017

Світла, світла! Більше якомога,
Бо зіниці залива п'їтьма!
А колись – не вигадка, на Бога –
Ясні, теплі, ніжні, оксамитові...
Те минулося – тепер нема
Дзеркала душі, весною вмітого.

І не подив – жахи кінцесвітні
Їх розширили, а серце – лунко.
Світла, світла! В душу киньте світла –
Занімілий крик з картини Мунка.
Перед зором тільки строга графіка –
Обгорілий світ. Тривожна трагіка...

Очі молоді в старечім тілі
В сподіванні і невтомні й вперті:
Зачепитися б за колір нині...
Світ довкола чорний, обвуглійий,
А хатина непідвладна смерті,
Хоч і палена – війні закони.

І надію дано зору вутлому:
Дерево, дощенту, геть обвуглене –
З квітом білим, жезл мов Аарона.

Виходжу з ночі. Знічено мовчу,
Немов чужа, хоч ближчого немає.
Завіса із солоного дощу
Тебе від зору вже не приховає.

Прозоро все – захоплювалась іншими,
Молилася на марева облудні,
Ловила тіні... Шезли ополудні.
Виходжу з ночі. Замовкаю знічено.

Запізно світ вдягати у слова –
Невмілий зодчий я, загублено основи.
Промов лишень – умить душа жива
Світанням сповниться і тіло стане словом.

Собакоїди та інші люди

Там ніколи й ніхто не сідав і не виходив
з автобуса...

ТЕКСТ: Карл-Маркус ҐАУС

ПЕРЕКЛАД: Люба-Параскевія СТРИНАДЮК

На цьогорічному форумі книговидавців у Львові презентували книжку «Собакоїди та інші люди» австрійського репортера Карла-Маркуса Ґауса. Це розповідь про життя в ромських поселеннях, що перебувають за межею бідності. У книжці йдеться про Лунік ІХ – район у словацькому місті Кошице, куди в 1980-х переселили ромів з усього міста, а також про ромські нетрі в селищі Свінья¹.

Презентували видання сам автор, громадська діячка та дослідниця ромської національної меншини в Україні Наталя Зіневич, ромський активіст Іван Коржов й Олеся Яремчук – головна редакторка видавництва, репортерка з багатим творчим доробком на міжнародні теми, яка працювала у газеті «День» на радіо «Дойче Велле».

Карл-Маркус Ґаус спілкувався із жителями ромського поселення. Автор пояснює деякі особливості ромської ідентичності й правила, що діють усередині закритої від зовнішнього світу спільноти, занурюється в побут ромів і пробує все на смак, нюх і дотик. Він вдихає атмосферу геть іншого життя. Як так, що в ромських поселеннях нестерпно брудно, а в ромських домах – досконало чисто? Чому на шкільних об'їздах ромським дітям не дають ножів? Хто такі ґаджо? У чому полягає кастова система, і чому ті, хто називають себе ромами, не мають діла з тими ромами, яких називають «деґезі», тобто собакоїдами?

¹Ґаус К.-М. Собакоїди та інші люди / пер. Л.-П. Стринадюк; фото К. Кайндля. – Львів: в-во «Човен», 2017. Придбати можна на <https://choven.org/>, ціна: 78 UAH. Оригінал німецькою: Karl-Markus Gauß: Die Hundeesser von Svinia. – Wien: Zsolnay Verlag, 2004. 114 S.

довж останніх років «реального соціалізму». Відомо, що жодна з тих, хто згодом відстоювали свої права в суді, подавши скарги на соціальних працівників, лікарів, державу, не домоглася свого. Юристи й радники з побудови капіталізму за-свідчували: мовляв, турботливі соціальні медики поваленого комунізму поголовно стерилізували ромок винятково з огляду на те, що подальші вагітності могли завда-ти шкоди здоров'ю матері й немовляти.

3

Я прокинувся рано – в обох сусідніх кімнатах чоловіки кричали в мобілки. Спершу подумав, що вони сваряться між собою десь нагорі, але ні: той, що праворуч від мене, віденським діалектом ображено розповідав дружині, які важкі вчора були переговори, з ким, у котрому барі й скільки коньяку він мусив випити; а той, що ліворуч, репетував незрозумілою, невідомою мені мовою, даючи якісь розпорядження. Я підвівся й визирнув із дев'ятого поверху. Місто оперізували пагорби з величезними поселеннями-сателітами; у ранкових сутінках до центру сунули багаторядні потоки транспорту, якого я, однак, не чув крізь звукоізолювані вікна.

Пізно увечері я дістався Кошице, де дві години безперестанку оббивав пороги готелів, від простеньких до найдорожчих. За останній тиждень усе встигли забронювати: в котромусь – економічна делегація з Казахстану, в іншому – функціонери, прибулі на словацький чемпіонат із кікбоксингу, і так далі. Нарешті я поселив-

¹Осуга – наліт на спраглих устах (авт.)

ЗОЛОТИЙ ВІДБЛИСК ПРАГИ

ТЕКСТ: Петро СОРОКА

Ця книга особлива і шукати їй аналогів у нашій літературі не так просто, не так легко. Вона про літературно-мистецькі зв'язки двох сусідніх народів – українців та чехів.

Народилася вона після творчого відродження львів'янки Зеновії Філіпчук, директорки Народного музею Тараса Шевченка, до столиці Чеської Республіки Праги. У цій праці авторка відштовхнулася від біблійного «*Пізнаєте Правду – і вона звільнить вас*», а назву запозичила з однойменного вірша Спиридона Черкасенка, де є такі рядки:

*Свої слова, свій заповіт
В уста їм вклав Ти, милий Боже,
І пролунало на весь світ:
Святая Правда перемаже!*

В стилі за обсягом, але місткій за змістом передмові авторка наголошує: «Взаємоповага і почуття гідності єднають сьогодні два слов'янські народи. Чехи завжди були прихильними до українців, адже протягом тисячолітніх відносин між нами не було жорстоких протистоянь чи конфліктів. Значить, обидва народи у своїх духовних глибинах керуються справді вічними істинами, бо не даремно сказано: «Пізнаєте Правду – і вона звільнить вас». Насамперед звільнить від зверхності, непоміркованості, агресивності – усього того, що виробилося за кулісами брехні.

У цій книзі подано думки людей, які служили Правді, і досі їхнє вчення – на сторожі людства. Український поет-пророк Тарас Шевченко та чеський філософ і перший президент республіки Томаш Масарик є рідними синами не лише своїх народів. Їхні переживання, погляди та застереження залишаються актуальними й сьогодні». В ім'я святої правди і заради відновлення історичної справедливості Зеновія Філіпчук любовно збрала, що називається, по крупинках, усе вартісне і знакове, що створили українці на чеській землі і що засвід-

чує нашу тісну дружбу. Книга має струнку, добре продуману композиційну побудову і складається з передмови, написаної українською і чеською мовами, і п'яти розділів, назви яких говорять самі за себе: «Літературна шевченкіана міжвоєнної Праги», «Речники Правди: Тарас Шевченко, Томаш Масарик», «Петро Терпило, Пилип Терпило «Гете і Шевченко», «рядки, що пройшли крізь серце (афоризми), «Єднання двох культур (з мого празького щоденника)». Останній розділ теж адаптований чеською мовою. А ще у книзі багато світлин, які по суті доповнюють щоденникові нотатки авторки.

Ця книга – своєрідна антологія, що рясніє від гучних і малознаних широкому читацькому загалові імен. Тут Олександр Колесса і Юрій Дараган, Оксана Лятурина і Віктор Цимбал, Михайло Михайлів і Олександр Русов, Павел Шафарик і Ян Гус, Ян Коллар і Вацлав Ганка, Софія Русова і Йозеф Фріч, Аркадій Животко і Марія Омельченкова, Микола Шаповал та Іван Мірчук, Яким Ярема і Дмитро Антонич, Степан Смаль-Стоцький і Симон Наріжний... Високий мартиролог можна продовжувати ще довго. За кожним із цих імен не тільки вагомі творчі чи наукові здобутки, важлива політична місія і суспільна діяльність, а й цікава, сповнена драматизму доля, високе становлення душі.

Звичайно, ця книга могла розростися до товстого фоліанта і матеріалу не забракло б, але Зеновія Філіпчук дбала передусім про те, щоб вона була читабельною і суголосно нашому летючому часові, тому неймовірно ущільнювала текст, стискала до вибухової густини, вибирала найпо сутніше, найпряміше і найприкметніше. Тут є дещо ширша за обсягом монографічна розвідка Петра і Пилипа Терпилів «Гете і Шевченко», але вона сприймається не більше як виняток, все інше нагадує строкату мозаїку, колаж, де домінує його величність афоризм, максима і крилатий вислів. Такі вибрані думки з праць Т.Г.Масарика і про Масарика, такі «рядки, що пройшли крізь серце», де зібрано повчальні сентенції чи просто цікаві вислови Софії Русової, Галини Журби, Василя Короліва-Старого, Петра Дереша, Августина Волошина, Михайла Пронченка і Е.Кузьмівної.

Деякі з них варті того, щоб бути за цитованими: «Людська душа є посудина на віру й потребує бути заповнена своїм питомим змістом – вірою», «коли робиш творчу працю – підтримуєш Божі інтенції, Всемогутній тобі скрізь помагає. Коли ж руйнуєш, ненавидиш і мстиш – помагаєш чортові» (Василь Королів-Старий). «Ми маємо лиш одно: молодь! Її мусимо спасти за всяку ціну від шкідливих впливів тих старих, патентованих, чистокровних галицьких патріотів. Лиш в молоді наша надія і сила, а старих мусимо усунути за всяку ціну. Не вмієте – не боріться!» (Петро Дереш). «Краща будучність народу зависить

від поступу свідомості; лиш ясна народна свідомість може в нас витворити культ ідеалів, які можуть оборонити великі маси громадянства» (Августин Волошин).

У книзі також чимало віршів, що не просто вносять особливу ліричну ноту в загальний текст, а й надають йому святковості, сказати б, аркодужності, забезпечують його звучання на рівні вищих партитур. Тут поезія Євгена Маланюка, Олександра Олеса, Олега Ольжича, Галини Мазуренко, Олеси Стефановича, Наталі Лівницької-Холодної, Андрія Гарасевича, Івана Ірлявського, Антона Павлюка, Кості Вагилевича, тобто тих митців, кого неприхильна доля повела з рідної землі на чужину і хто знайшов другу батьківщину в сусідній Чехословаччині. Нині оті митці відомі як члени Празької школи, без якої неможливо уявити собі історію української літератури ХХст. Більшість з них сприймаються як хрестоматійні поети, інші, хоч і не входять у класичний канон, але завдяки світлому таланту і життєвому подвигу здобули глибоку шану в сучасників і залишаються жити в серцях вдячних нащадків.

І, звичайно ж, над усім поетичним блоком книги (хоча не тільки над ним) владарює пророча і геніальна постать Тараса Шевченка. Зеновія Філіпчук ніби перевіряє вогнемним Кобзарем словом кожен рядок і навіть слово у цій книзі. Провіряє на справжність і правдивість, чистоту звучання і красу вислову, як сказав би М. Дочинець «зрячість пера».

Важко стриматися, щоб не процитувати бодай кілька невеличких фрагментів із щоденника авторки, яким завершується це видання, і який звучить як високий ліричний акорд: «Неодноразові відвідини Праги завжди викликають у мене особливі відчуття... Ідеш – і дух захоплює. Жодного натяку на сірість чи самовільне розфарбування фасадів у рекламні кольори. Дуже тонко реставровано кожну старовинну будівлю, якщо і є модерні вкраплення – вони не дратують». «Нашого сліду у Празі багато... Скарбницею українки на європейському континенті, по праву, вважається Слов'янська бібліотека, де я маю велику приємність працювати, коли тільки приїжджаю сюди. Особлива аура панує в її стінах. Коли гортаєш старовинні видання, яких торкалися руки наших знаменитих предків (багато книг з автографами) відчуваєш, за якою вірою творили ці славні мужі українську справу на чужині». «У Празі багато українських заробітчан. Це наші сучасники, які в пошуках праці опинилися далеко від рідного дому. Та багато з них усвідомлюють, що вижити в чужомовному середовищі вони зможуть лише тоді, коли будуть... триматися разом і молитися Богові. У греко-католицькому храмі святого Климента, що в самому центрі міста (настоятель о. Василь Сливоцький), завжди велелюдно».

Архітектоніка цієї книги, її добре продумана концепція побудовані таким чином,

Зеновія Філіпчук

що її градаційна напруга постійно зростає, а зміст піднімається на все нову емоційну висоту. І маю певність, хто увійде в її стихію, уже не зможе вийти з неї, не перегорнувши останню сторінку. Більше того: такі книги варто тримати на своєму робочому столі тривалий час, тому що кожне повернення до них дарує якість нове відкриття. Принаймні так воно у мене: ось уже майже рік я перечитую ті чи інші місця, виробивши собі своєрідну опцію сприйняття, і кожен раз сприймаю їх ніби уперше, так багато тут підтекстів, прихованих архетипів та промовистих символів.

Ця книга надається до глибоких розмислів та узагальнень, безмір її смислу зачаровує і потрясає. Вартісний також сам по собі й біографічний фактаж, тому видання може бути використане як посібник у школах і вишах.

Кожна справжня книжка має свою акустику, аромат і естетичну енергію. «Речники Правди» тому й притягують так магнетично, що спроможні полонити образним словом, глибокими смислами, внутрішньою гармонією, високою інформативністю тексту, зворушливим рівнем емпатії і абсолютною внутрішньою свободою. Це книга, що просвітлює і облагороднює, збагачує і перевіряє на патріотизм. Тут і вогонь викривальної інвективи, і болісна ностальгія за рідним краєм, і свідчення дієвості чесного і правдивого перед людьми і Богом слова. Хочеться вірити, що життя у цієї книги мудрої, як істина, і глибокої, як джерело, заповідається довге, і до неї охоче припадуть ті, для кого правда залишається непохитним провідником на всіх життєвих перехрестях, а любов до рідної землі й повага до сусідів визначальними у високому кодексі життя.

Мені залишається тільки сказати, що мистецьке оформлення до книги виконала молода талановита художниця Софія Філіпчук, а переклад чеською належить Лідії Кіцило¹.

¹ Речники Правди / Автор-упорядник Зеновія Філіпчук. – Львів: ЛА «Піраміда», 2016. – 144с.

ЖІНОЧЕ ОБЛИЧЧЯ СКАМ'ЯНІЛОЇ МУЗИКИ

ТЕКСТ: Микола ШАТИЛОВ

Чортівка. Прага 2015.

Початком листопада в Чехії надійде у продаж поштова марка, присвячена творчості клясика чеського світлопису Тараса Кущинського (1932–1983). А клясиком він, родом українець, став завдяки Дані Вашатковій-Пітчон, яка позувала для його всесвітньознаної серії актів «Дана». З часом вона й сама почала фотографувати, а виїхавши до Сполучених Штатів Америки, здобула собі мистецьке ім'я на багатьох і багатьох персональних виставках. Нижче подаємо нотатки про увічену об'єктивом Дани Вашаткової-Пітчон «скам'янілу музику». У Штатах її заповнила своїми красотами Каліфорнія. Не в останню чергу красотами кам'яними. Утім, виглядає, що до скам'янілої музики, якщо згадати Гете, вона не була байдужою і в Чехії. Інак не сказала б: «Мій тато, Олдржих Вашатко, був архітект, тож, гадаю, дивлюся на світ ніби і його очима».

Того, що очима жіночими, не уточнює. Як на неї, вточнювати зайве, але нам без уточнення не обійтись. Англійські психологи з'ясували, що жіноче бачення й бачення чоловіче різне не схожі між собою: жінка схоплює всі – аж до найменших – подробиці, а чоловік завше сприймає об'єкт як одноцілість.

В архітектурних світлинах Дани Вашаткової-Пітчон переважає фрагмент, деталь. Та чи та варта уваги споруда зрідка потрапляє в її об'єкти цілком. Можна, звісно, підозрювати, що в такий спосіб

мисткиня долає технічні труднощі: не треба чекати на освітлення, в якому зображення «не замилюється», не треба шукати за ракурсом, у якому воно «не валюється».

Можна... якби се не була фотографія з багатющим досвідом. Тож підозри – геть! Маємо чисто жіноче візуальне сприйняття. Чого саме? Замків, церков, монастирів, палаців, а ще – ніким, крім сеї жінки, не помічених мурів або аж ніяк не показних вулицок...

Костел святого Яна Непомуцького на Зеленій горі. Шедевр Яна Блажея Сантіні-Айхля. Пишний храм! Але не загальна пишність вабить жінку, яка тримає в руках камеру. Вабить її лише напівовальна брама, в глибині якої вимальовуються напівовали склепіння. Знаменно, що плями світла на сходинок утворюють також напівовал («Мелодія арок»). Мотив, який повторюється в багатьох інших світлинах.

Овальність позначено навіть знимку празької річечки Чортихи, над якою нависає склепіння Карлового мосту. Певен, що і санфранциський Музей мистецтв взято широким пляном і в усій красі, лише тому, що за нічного освітлення дві його наскрізні брами, відбиваючись у воді, утворюють два закінчені овали.

У світі, якому катастрофічно бракує лагідності й мудрости, символом жіночності стає вже не освячений тисячоліттями перевернутий трикутник, а – овал, і, як мені здається, творчість Дани Вашаткової зайвий на те доказ.

Сказати, що вона себе, свою жіночність висловлює через скам'янілу музику, се – не сказати нічого. На мою думку, її світлопис – се не те, яким побачено той чи той об'єкт, а те – що побачено. Вона ні в чому не залежить від «точки зору».

Архітектура – мистецтво статичне. Людина з камерою марно шукатиме в ній за готовими сюжетами. Людина з камерою повинна змусити її жити. Погляньмо на

вулички від чесько-американської спостерігачки: Хеб, Чеський Крумлов, празький Новий Світ...

Затвор клацнув, мить спинилася, а в уяві глядача кожна з тих вуличок біжить та й біжить далі, себто живе. Живе, бо не щезає зненацька, а плавно завертає (між іншим, усякий поворот то є знов-таки овал!).

Дана Вашаткова вдається і до складніших способів «відживлення». Візьмим санфранциський «Золотий міст». Увічнено його на мільйонах світлин, але мало на якій він живе. Заради того, щоб покликати той міст до життя, мисткиня істотно змінює власний мистецький стиль. Дивлячись на її міст, я і без довідників вірю, що під поривами вітру амплітуда його коливань сягає дев'яти метрів. (А фрагментарність! А заоваленість підтримкових ливні!).

Геній світла й тіні Тарас Кущинський створив був з Дани Вашаткової символ Жіночності. А тож те, що архітектура фотографії Дани Вашаткової-Пітчон має жіноче обличчя, нікого, може, й не здивує. Але, присягаюся, зачарує.

Тарас Кущинський. Схилена Дана. 1972 рік.

A FEUS ALLIANCE FOR EUROPEAN SUCCESS

Realizace projektů
Spolupráce v oblasti
technologií, výzkumu
a humanitární pomoci

Пороги – культурно-політичний часопис для українців у Чеській Республіці. Виходить 12 разів на рік. Спеціальний літературний номер. № 9/2017, рік XXV. Підписано до друку 23 жовтня 2017 року. Эл. пошта: porohy@seznam.cz. Інтернет-адреса: www.ukrajinci.cz/ua/casopys-porohy/, реєстрація: МК ЧР/7044. Номер готували: Богдан Райчинець, Микола Шатилов, Олекса Лівінський. Використовуються повідомлення інформантів та ілюстрації з відкритих джерел. Художнє оформлення та верстка: Тереза Меленова. За достовірність викладених фактів відповідає автор статті. Редакція має право скорочувати матеріали і виправляти мову, не поділяти поглядів автора. Рукописи не повертаються. Часопис друкується із фінансовою допомогою Міністерства культури ЧР. Видає: спільнота «Українська ініціатива в ЧР», ДНМ, Воцелова 3, 12000, Прага 2, ЧР; зареєстрована Міським судом у Празі, номер документа L 6121; контакт: uicr@centrum.cz, info@ukrajinci.cz, www.ukrajinci.cz; тел.: +420221419821; ід. номер: 60448296. Розрахунковий рахунок: 1925774379/0800. **Porohy** – kulturně-politický časopis pro Ukrajince v České republice. Vychází 12-krát ročně. Název je odvozen od ukrajinského «porih» – práh domu, říční práh. Speciální literární číslo, č. 9/2017, ročník XXV. Uzávěrka: 23. října 2017. E-mail: porohy@seznam.cz, web: www.ukrajinci.cz/cs/casopis-porohy/, registrační číslo: MK ČR/7044. Číslo připravili: Bohdan Rajčinec, Mykola Šatyl'ov, Oleksa Livinsky. Používáme zprávy informačních agentur a ilustrace z otevřených zdrojů. Grafika: Tereza Melenová, www.gd3.cz. Časopis vychází s finanční podporou Ministerstva kultury ČR. Vydává: spolek Ukrajinská Inicijativa v ČR, sp. zn. L 6121 vedená u Městského soudu v Praze, adresa: DNM, Vocelova 3, 12000, Praha 2, ČR. uicr@centrum.cz, info@ukrajinci.cz, www.ukrajinci.cz. Tel.: +420221419821. IČO: 60448296, číslo účtu: 1925774379/0800.

17 ЛИСТОПАДА 18³⁰

**SALESIÁNSKĚ
DIVADLO**

**Kobyliské náměstí 1,
Praha 8 - Kobylisy**

**НАРОДНИЙ АРТИСТ
УКРАЇНИ**

**Ярослав
Борута**

("ЛЕБЕДИ КОХАННЯ")

**З КОНЦЕРТНОЮ
ПРОГРАМОЮ**

"Сяй, Україно"

ТАКОЖ БРАТИМУТЬ УЧАСТЬ:

**СПІВАК, КОМПОЗИТОР І АКТОР
ПАВЛО БУБРЯК**

**МОЛОДА ПОЕТЕСА
УЛЯНА МАНДЗЮК**

В 16⁰⁰ ПРОСЛУХОВУВАННЯ ТА ВІДБІР ДІТЕЙ

**віком від 6 до 18 років для подальшої їх участі в
Х МІЖНАРОДНОМУ БЛАГОДІЙНОМУ ДИТЯЧОМУ ФЕСТИВАЛІ
"МИСТЕЦЬКИЙ ХРАМ" (Україна)**

ОРГАНІЗАТОР КОНЦЕРТУ:

ЗА ПІДПРИМКИ:

TICKETSTREAM

REGABUS

MEZINARODNI AUTOBUSOVA DOPRAVA

КВИТКИ ЗА ТЕЛЕФОНОМ: 420 734 421 556